

Psykologia 2016 Kutsusymposium

AIVOT JA MIELI AIVOVAMMAKUNTOUTUKSEN HAASTEINA

Symposiumin organisoija ja puheenjohtaja:

Jaana Sarajuuri, Validia Kuntoutus Helsinki, jaana.sarajuuri@validia.fi

Esitykset:

AIVOVAMMAN SAANEEN LAPSEN KUNTOUTUS – IDEALISISÄLLÖT PSYKOLOGIN NÄKÖKULMASTA

Hanna Kiiski-Mäki, Hippo Terapiaklinikka Oy, hanna.kiiski-maki@hippokampus.fi

KOKEMUS AIVOVAMMASTA: TUNNISTAMISESTA OIRETIEDOSTUKSEEN JA HYVÄKSYNTÄÄN

Titta Ilvonen, Validia Kuntoutus Helsinki, titta.ilvonen@validia.fi

OSALLISTUMINEN JA ELÄMÄNLAATU AIVOVAMMAKUNTOUTUKSEN TAVOITTEINA

Sanna Koskinen, Helsingin yliopisto, sanna.koskinen@helsinki.fi

Hanna Laine, Helsingin yliopisto, hanna.p.laine@helsinki.fi

Henna Hiltunen, Helsingin yliopisto, henna.hiltunen@helsinki.fi

Jaana Sarajuuri, Validia Kuntoutus Helsinki, jaana.sarajuuri@validia.fi

”TAVOITTEENA TAVALLINEN ELÄMÄ” - AIVOVAMMA OMAKOHTAISENA KOKEMUKSENA

Aivovamman saaneen kuntoutujan puheenvuoro

Traumaattinen aivovaurio eli aivovamma on seurausta päähän kohdistuneesta suorasta tai välillisestä biomekaanisesta voimasta. Aivovamma on yleinen sekä merkittävä toimintakyvyn heikentymisen ja pysyvän haitan aiheuttaja. Aivovamman aiheuttamaan neuropsykologiseen oirekuvaan liittyy tyypillisesti kognitiivisia sekä käyttäytymisen ja tunne-elämän säätelyn muutoksia, jotka heikentävät vammautuneen kykyä luoda sosiaalisia suhteita ja palata produktiiviseen elämään. Koska aivovammojen vaikeusaste on jatkumo ja oirekuva moninainen primaari- ja sekundaarivaurioihin liittyen, tarvitaan kuntoutuksen vaikuttavuuden optimoimiseksi yleensä moniammatillista toimintatapaa. Holistinen neuropsykologinen kuntoutusote on kehitetty vastaamaan aivovammapotilaan neuropsykologisesta ja – psykiatrisesta oirekuvasta aiheutuvan kuntoutuksen haasteisiin. Symposiumin johdannossa käsitellään aivovammoille tyypillisiä vauriomekanismeja, keskeistä oirekuva ja kuntoutuksen pääperiaatteita.

Ensimmäisessä esityksessä tarkastellaan aivovamman saaneen lapsen kuntoutusta psykologin näkökulmasta. Psykologit kohtaavat aivovamman saaneita lapsia monilla sovellusalueilla. Aivovamman saanut lapsi on usein riskissä syrjäytyä vertaissuhteissa, millä voi olla vakavat seuraukset minäkäsityksen ja identiteetin kehitykselle. Psykologin asiantuntemus lapsen kehitykseen ja toimintakykyyn liittyvistä tekijöistä on keskeinen, kun suunnitellaan aivovamman saaneen lapsen kuntoutuspolkua. Keskeistä on myös neuropsykologinen kuntoutus kognitiivisten funktioiden tukemisen ja neuropsykoterapian muodossa. Tämän perustana on yhteistyö vanhempien kanssa sekä päiväkodissa tai koulussa toteutuva optimaalinen oppimisympäristö. Tavoitteena tulisi olla lapsen tukeminen niin, että hänen kehityksensä voi jatkua, hän voi saavuttaa uudelleen vammautuessa menetettyjä valmiuksia ja hän saa kokea elämänlaatunsa hyväksi.

Toinen esitys käsittelee aivovammoille tyypillistä oiretiedostuksen häiriötä ja keinoja siihen vaikuttamiseksi kuntoutumisen lähtökohtana. Epärealistiset tavoitteet muuttuneeseen toimintakykyyn nähden johtavat herkästi ylikuormittuneisuuteen ja altistavat neuropsykiatrisille oireille. Osa käyttäytymisen ja tunne-elämän muutoksista ovat luonteeltaan reaktiivisia ja johtuvat psyykkisestä reagoinnista vammautumisen aiheuttamaan stressaavaan elämäntilanteeseen tai turhaumien ja menetysten kokemiseen, kuten missä tahansa psyykkisiä voimavaroja kuormittavassa tapahtumassa. On tärkeää tunnistaa ja käsitellä aivomuutoksista johtuvia tunnesäätelyn vaikeuksia, vammautuneen muuttunutta tiedon ja tunteiden vastaanottokykyä sekä psyykkiseen kriisiin ja siitä toipumiseen kuuluvia normaaleja tunnereaktioita. Neuropsykoterapeuttinen työote yhdistää neuropsykologisessa kuntoutuksessa psykoterapeuttisen tiedon neurologiseen ja neurotieteelliseen lähestymistapaan. Esityksessä tarkastellaan oiretiedostuksen rakentumista, muutokseen sopeutumista ja asteittaista hyväksymistä myös tapausesimerkin avulla.

Aivovammakuntoutuksen keskeisenä tavoitteena voidaan pitää kuntoutujan tyytyväisyyttä elämäänsä, integroitumista yhteisöön, sosiaalisten roolien palautumista ja osallistumisrajoitteiden minimoimista. Symposiumin kolmannessa esityksessä tarkastellaan osallistumista ja elämänlaatua aivovammakuntoutukseen liittyvinä keskeisinä tavoitteina kahden pro gradu – tutkielman valossa. Näissä tutkimuksissa selvitettiin kansainvälisen QOLIBRI-tutkimuksen aineistojen perusteella ensinnäkin, mitkä ICF-luokituksen mukaiset elämänalueet liittyivät kuntoutujan onnellisimmiksi ja onnettomimmiksi kokemiin hetkiin aivovamman jälkeen ja miten nämä ennustivat elämäntyytyväisyyttä. Toisessa tutkimuksessa puolestaan selvitettiin, onko osallistumisen määrä/taso yhteydessä yksilön arvioimaan tyytyväisyyteen osallistumisesta ja terveyteen liittyvään elämänlaatuun. Aineistossa havaittiin johdonmukainen yhteys osallistumisen ja tyytyväisyyden ja elämänlaadun välillä. Molemmissa tutkimuksissa etenkin vuorovaikutus ja ihmissuhteet sekä yhteisöllinen ja aktiivinen vapaa-aika/elämä tulivat esiin keskeisinä elämänlaatua ja onnellisuutta lisäävinä tekijöinä. Kuntoutujan näkökulmasta kuntoutuksen tulisi keskeisesti tukea yksilön sosiaalisia suhteita ja yhteisöllistä osallistumista sekä auttaa kuntoutujaa hyödyntämään palveluita ja selviytymään ympäristön vaatimuksista.

Symposiumin lopussa kuullaan ratsastusonnettomuudessa aivovamman saaneen nuoren naisen omakohtainen tarina aivovamman aiheuttamasta toimintakyvyn- ja elämänmuutoksesta, kuntoutusprosessista, sopeutumisesta ja voimaantumisen sekä tavoitteista elämässä.